

PRVO POGLAVLJE

Poslijepodne je bilo tako hladno, tako neumoljivo sivo da je tek nekolicina prolaznika žurila dugim drvoredom koji je dijelio Aveniju Commonwealth, a čak su i manji psi imali tople kaputiće i uvrijeđene izraze njuškica dok su ih vlasnici nervozno vukli na uzici. S prozora na drugom katu, koji je gledao na sjevernu stranu ulice, iznad ukrasnih balkona s ogradama od bakra koje su već odavno promijenile boju u blijedo zelenu, Nina Revskaja promatrala je prizor. Uskoro će sunce — ono malo što je od njega ostalo — odustati od blijedog truda, a pred nizom dobro održavanih katnica tmurno će zasjati ulične svjetiljke.

Nina se pokušala još približiti kako bi bolje vidjela pločnik, ali opet ju je spriječila ta ukočenost u vratu. Invalidska kolica nisu mogla prići bliže pa se podnoseći bol još malo nagnula prema prozoru. Od njezina se daha zamaglilo staklo. Nadala se da će na vrijeme primijetiti svojega gosta tako da se može bolje pripremiti.

Hladnoća joj je prožimala obraze. Evo netko dolazi, ali ne, to je neka žena i premlada je. Potpetice njezinih čizama usamljeno klopoću po pločniku. Zastala je, čini se da traži određenu adresu. Nina ju je izgubila iz vida jer se žena približila ulaznim vratima zgrade. To sigurno nije prava osoba — iako netko upravo zvoni na vratima. Ukočenih leđa u svojim invalidskim kolicima, Nina se polako udaljila od prozora. U hodniku se namrštila i pritisnula tipku interkoma. »Da?«

»Drew Brooks, iz Bellera.«

Te današnje američke djevojke. Hodaju svijetom s muškim imenima.

»Dođi gore.« Iako je bila svjesna svojeg naglaska i napuklog glasa, Nina se uvijek šokirala kad bi čula samu sebe. U njezinoj glavi, u mislima, riječi su joj uvijek bile razgovijetne i jasne. Dovezla se pred vrata da ih otključa i otvori, a onda je osluškivala zvuk dizala. Ali čulo se kako se netko uspinje stubištem, koraci su bili sve glasniji i bliži dok se nisu pretvorili u »Drew«, vitku u vunenom kaputu, obraza rumenih od hladnoće, s velikom kožnatom torbom čiji je remen dijagonalno prebacila preko ramena. Bila je dobre visine, držala se samouvjereno i pružila je ruku da se rukuje, još uvijek s navučenom rukavicom.

Počelo je, pomislila je Nina, s laganim razočaranjem u srcu; ja sam to započela. Drhtavim prstima nakratko je prihvatila pruženu ruku. »Molim te, uđi.«

»Zadovoljstvo mi je upoznati vas, gospođice Revskaja.«

Gospođice, kao da je ona neka tajnica. »Možeš me zvati Nina.«

»Zdravo, Nina.« Djevojka se iznenađujuće samouvjereno namiješila, a u vanjskim kutovima očiju lepezasto su joj se proširile bore; Nina je primijetila da je bila starija nego što je isprva mislila. Imala je tamne trepavice, a crvenkastosmeđu kosu zataknila je iza ušiju. »Lenore, naša direktorica odjela Zlatnog nakita ispričava se jer ne može doći«, reče ona skidajući rukavice. »Oboje djece joj je istovremeno dobilo neku virozu.«

»Možeš ovdje staviti kaput.«

Djevojka se izvukla iz kaputa i ostala u kratkoj suknji i pripijenoj dolčeviti. Nina je procijenila kratku suknju, duge noge, niske čizme i svijetle najlonke. Nepraktično, pokazivati noge po ovakvu vremenu. A ipak, Nina je odobravala njezinu odjeću. Iako većina ljudi zna izreku da se radi ljepote isplati trpjeti, malo ih se doista držalo te poslovice.

»Sjedit ćemo u salonu.« Nina je okrenula svoja invalidska kolica, a bol joj je prostrijela koljenima. Uvijek je bilo ovako, ta bol. Javljala se naglo svaki put negdje drugdje. »Izvoli, sjedni.«

Djevojka je sjela i prekrizila noge u tankim najlonkama.

Trpjeti za ljepotu. To je jedna od istinitijih poslovice, koje se Nina maksimalno držala. Plesala je na uganutim prstima i s reumatičnim kukovima, s upalom pluća i vrućicom. Kao mlada žena u Parizu, a poslije i u Londonu, naravno da je odslužila svoje u tankim haljinicama i vrtoglavih potpeticama, a tijekom 1960-ih nosila je kostimiće koji su nevjerojatno grebli kožu kao da su bili sašiveni od tkanine za namještaj. Godine 1978. podvrgla se onome što se tada zvalo »mini *facelift*«. Radilo se samo o nekoliko šavova iza ušiju — tako malih, da se onoga dana kad ih je trebala skinuti, odlučila to učiniti sama. I učinila je, uz pomoć zrcala s povećavanjem i šiljatim škaricama.

Djevojka je zagladila suknju, kao da lakim tapšajućim pokretom skida nevidljive pahuljice. Ninina baka takvo je ponašanje nazivala afektiranjem tipičnim za Sankt Peterburg, ta mala ženska namještanja odjeće. Djevojka je posegnula u torbu i izvukla notes na tvrdoj podlozi u kožnatom uvezu. Ima široke jagodice lica, svijetlu put i smeđe oči prošarane zelenim točkicama. Bilo je nečega poznatog u njoj, iako ne na baš dobar način. »Došla sam sastaviti osnovni popis. A dalje će nastaviti naši procjenitelji.«

Nina je kratko kimnula glavom, a čvor na stražnjoj strani vrata kao da se zategnuo: ponekad je taj čvor bio samo središte njezine bolesti. »Da, naravno«, reče ona, a od tog napora bol joj se načas pojačala.

Otvarajući notes djevojka je rekla: »Imam mnogo toga što bih vas htjela pitati — iako ću se pokušati zadržati na poslu koji je pred nama. Volim balet. Voljela bih da sam vas mogla vidjeti dok ste plesali.«

»Nema potrebe da mi laskaš.«

Djevojka je podigla jednu obrvu. »Čitala sam o vama i kako su vas zvali *Leptirica*.«

»Tako su me nazvale jedne moskovske novine«, Nina je čula samu sebe kako odrješito kaže. »Nije mi se sviđjelo.« Prije svega, usporedba nije bila točna, a k tome ju je prikazivala slabom i treperavom, poput ružine latice koja leti zrakom. »Bilo je previše... slatunjavo.«

Djevojka ju je pogledala kao da će joj namignuti u znak slaganja, a Nina se iznenadila što je njezina hladnoća prihvaćena na taj način. »Uočila sam motiv leptira na nekim primjercima vašeg nakita«, reče

djevojka. »Pogledala sam popis s izložbe u *St. Botolphu*. Mislila sam da bi nam to danas moglo olakšati posao. Pregledat ćemo taj popis iz *St. Botolpha*« — pokazala je na stranice koje je držala na podlošku — »pa ćete mi reći koje stvari želite dati na dražbu, a što ćete možda zadržati.«

»U redu.« Čvor u vratu joj se zategnuo. Zapravo je osjećala nešto nalik privrženosti tom strašnom čvoru, koji je isprva bio samo još jedna neumoljiva bol. Ali onda se, prije nekoliko mjeseci, Nina sjetila kako joj je baka, u Moskvi dok je još bila premalena da to čini sama, običavala vezati zimski šal oko vrata: s čvorom straga kako bi je lakše uhvatila ako bi pokušala pobjeći. Ta je slika, koje se Nina nijednom nije sjetila u proteklih pedeset godina, bila utjeha, melem, dar koji je davno zagubila i sad ga ponovo našla. Kad bi se bol sad pojavila u vratu, Nina bi govorila sebi da je to čvor na starom vunenom šalu, da su ga svezale bakine ruke i tad bi bol, iako nimalo manja, bila lakše podnošljiva.

Djevojka joj je pružala blok s podloškom. Nina ga je prihvatila drhtavim rukama dok je djevojka ležerno nastavljala razgovor: »I ja sam zapravo jednom četvrtinom Ruskinja.« Kad Nina ništa nije odgovorila, dodala je: »Moj djed je došao odande.«

Nina je to odlučila ignorirati. Njezin život u Rusiji bio je tako daleko, osoba koja je bila tada bila je toliko odvojena od one kakva je poslije postala. Spustila je blok na krilo i namrštila se.

Nešto sigurnijim tonom glasa djevojka je upitala: »Što vas je ponukalo da te predmete date na dražbu?«

Nina se nadala da joj glas neće zadrhtati. »Želim usmjeriti prihod tamo kamo želim, još za života. Uskoro ću navršiti osamdeset, znaš. Kao što sam ti rekla, sva zarada ide u Zakladu Bostonskog baleta.« Držala je pogled spušten, usmjeren na blok s podloškom i pitala se skriva li njezina ukočenost njezine emocije. Jer sad joj se sve činilo pogrešnim, kao neka pre nagljena odluka. Na neki način taj osjećaj pogreške imao je veze s ovom djevojkom jer će *ona* pregledati Ninino blago. Tim sigurnim rukama čistunke.

»Pa, ovi će primjerci sigurno donijeti lijepu svoticu«, reče djevojka. »Naročito ako nam dopustite da objavimo kako su iz vaše zbirke.« Na licu joj se pojavila nada. »Naše su dražbe uvijek anonimne,

naravno, ali u ovako istaknutom slučaju često se isplati dati informacije u javnost. Pretpostavljam da vam je Lenore to spomenula. Na taj način čak i manje vrijedni predmeti mogu postići dobru cijenu. Ne moramo uključiti i predmete koji su drage uspomene, ali...«

»Uzmi ih.«

Djevojka je nagnula glavu i iskosa pogledala Ninu, kao da je ponovo procjenjuje. Činilo se da je nešto primijetila, a Nina je osjetila kako joj se bilo ubrzalo. Ali djevojka je samo uspravnije sjela i rekla: »Već sama činjenica da su to vaše stvari, privući će mnogo više potencijalnih kupaca. A naravno, tu je i dodatna privlačnost zato što su neki primjerci nakita prokrijumčareni iz Sovjetske Rusije. Po cijenu života.«

Evo sad će početi, kao što to uvijek bude, onaj dio razgovora u kojem će Nina postati hrabra starica, žena koja je pobjegla od potlačivosti i opirala se svojoj vladi u potrazi za umjetničkom slobodom. To se uvijek događalo na isti način: započela bi kao umjetnica, a završila kao simbol.

»Mislim na vaš bijeg iz zemlje.«

Te pruhovljene smeđe oči. Nina je opet udahnula dašak prošlosti, prisjećanja na... što? Na nešto neugodno. U njoj se probudila lagana ljutnja. »Ljudi misle da sam pobjegla iz Rusije kako bih izmaknula komunizmu. Zapravo sam bježala od svoje svekrve.«

Činilo se da djevojka misli kako se Nina šali. Bore su se opet pokazale u kutovima njezinih očiju dok se urotnički nasmiješila. Crne trepavice, široke jagodice, mudro izvijene obrve... Nini se prikazala kratka, jasna vizija: to ozareno lice, treperavo mahanje rukama, delikatno mreškanje mišića dok je plesala na pozornici.

»Postoji li kakav... problem?«

Nina se trgnula. Djevojka iz Bellera pozorno ju je promatrala pa se Nina zapitala nije li se zabuljila u nju. Duboko je udahnula da se smiri i rekla: »Podsjećaš me na jednu moju prijateljicu. Davno je to bilo.«

Djevojka je izgledala zadovoljno, kao da svaka usporedba s prošlošću mora biti pohvalna. Naposljetku, ona se bavila antikvitetima. Ubrzo je počela raspravljati o popisu stvari iz St. Botolphsa s takvom žustrom profesionalnošću da Nina nije stigla popustiti navali emocija niti se u posljednjem trenutku predomisli. Ipak, činilo se da je dugo

potrajalo i dok nije došao trenutak da djevojka napokon navuče svoj kaput i čvrstim koracima samouvjerenom siđe niza stube, čvrsto stišući svoj popis na stranicama bloka.

TOPLO MOSKOVSKO JUTRO, početak lipnja, škola će uskoro završiti. »Zar ne možeš sjediti mirno?« Ninina glava trznula se zbog povučeneog pramena kose, osjeća bockanje češlja i njegovih zubaca. Pitanje je retoričko. Nina je naučila trčati čim je prohodala i nikad se ne umara dok skakuće s jedne stube na drugu u mračnom stubištu njihove zgrade. Može prijeći dvorište, iz kuta u kut, u nizu skokova. »Prestani se vrpeljiti.« Ali Nina maše nogama i lupka petama jednom o drugu, dok majčini prsti, precizni kao u kirurga, žustro prepleću svoje vlastite nade, svoje snove, u dvije pletenice. Nina osjeća majčinu nadu upletenu u njima, drhtaj brzih prstiju i ubrzano kucanje srca kroz tanku tkaninu njezine bluze. Danas je suviše važan dan bi se dopustilo Nininoj baki, s njezinim lošim vidom i nemarno zavezanim rupcem ispod brade, da se bavi njezinom kosom. Pletenice su naposljetku gotove, obavijene oko glave i pričvršćene velikom novom mašnom kako bi osigurale da sve nade i snovi ostanu unutra. Ninu zateže koža na glavi.

I Vjera, kad ju je srela u dvorištu, ima u kosi nove vrpce. Snažan vjetar povija ih naprijed-natrag, a na oronulim balkonima vitla vrtnim slakom. Za samo nekoliko dana vrijeme se od hladnih kišnih dana pretvorilo u vruće i suho i Nina ne može a da se ne brine zbog prašine, koja će joj uništiti pamučnu haljinu što joj je majka sašila. Vjerina baka, s očima koje sjaje ispod bijelog rupca, stalno se mršti i privlači Vjeru bliže k sebi. Kao i sve bake ona je neprekidno nezadovoljna, Ulicu Gorki zove Tverska, i naglas se žali zbog stvari o kojima se nitko ne usuđuje lamentirati čak ni šapatom. Sva joj je koža lica u sićušnim isprekidanim borama, kao površina leda kad prvi put stanete na njega.

»Sinoć smo ostale budne dokasna«, povjeri se Vjera Nini. Način na koji je to rekla sugerira Nini da ne bi trebala pitati zašto je bilo tako.

»Koliko kasno?« Kao i Vjera, Nina ima devet godina i uvijek je prerano šalju na spavanje. Ali Vjera je samo odmahнула glavom, vrlo nezamjetno i ukočeno tako da su joj se ride pletenice jedva pomaknule. S jednog od balkona nagnula se žena koja živi u istom stanu kao i Vjera i trese posteljinu. Pogledavši uvis, Vjerina baka reče nešto

Nininoj majci, tako tiho da je možda bilo izrečeno i na nekom stranom jeziku. Mrmljaju nešto, malo jedna pa druga, ali Nina ništa ne može razabrati.

Zabrinuta je da će dan biti upropašten — i to nakon tako dugog čekanja, još otkad joj je majka prvi put spomenula baletnu školu. Nejasan opis, kao iz sna, koji je mogao biti i iz neke bajke, zemlje u kojoj djevojčice nose kosu skupljenu u pundu visoko na glavi, pričvršćenu ukosnicama, i ne uče samo čitati i geografiju i povijest, nego se uče kretati, *plesati*. U ona stara vremena djevojčicama poput Nine nije bilo čak ni dopušteno da dođu na audiciju. Ali sad, zahvaljujući ujaku Staljiniu, svako dijete koje je dovoljno staro, može se javiti na prijemni ispit.

Ali neće svi biti primljeni u školu, objasnila joj je majka. Uzela je ovo jutro slobodno, zamolila je da joj dopuste izostati s posla u bolničkoj klinici gdje je radila kao tajnica. Kad je naposljetku opet pogledala Ninu i Vjeru — »Dakle, djevojčice, vrijeme je da krenemo« — Nini je laknulo. I Vjerina je majka trebala na poslu zatražiti slobodno prijepodne, ali krenule su bez nje slijedeći majku kroz dvorišna vrata i dalje na ulicu. Žgoljava mačka prošla je pokraj njih dok je Vjerina baka vikala za njima: »Znam da ćete biti najbolje!« Činilo se kao da joj je glas zapeo iza željeznih šipki dok su se za njima zatvarala vrata dvorišta.

Vrućina ulice kojom puše vjetar. Široki bulevari prekriveni prašinom. Svaki nalet vjetra donosi sive pahuljice jablanova, a Nina i Vjera moraju ih micati iz kose i sa svojih haljina, dok Ninina majka žustro hoda pred njima.

»Hladno mi je«, reče Vjera turobno, unatoč sunčanu vremenu i toplom vjetru. »Ne osjećam se dobro.« Majka je usporila i spustila ruku da opipa Vjerino čelo. Iako izgleda zabrinuta, s uzdahom kaže Vjeri: »To su samo živci, slatko moje pile.« Stisnula je Vjeru u znak ohrabrenja.

Nina je poželjela da majka i *nju* zagrlji i stavi ruku na njezina ramena, kamo i pripada. Ali ubrzo su se našle na uglu Ulica Puščajna i Neglinaja, i zagledale su se u četverokatnicu iznad čijeg je ulaza bio natpis:

MOSKOVSKA KOREOGRAFSKA ŠKOLA
BOLJŠOJ TEATRA

Prije nego što je umro, Ninin otac radio je u Boljsoj teatru, a Nina je tada tek prohodala. Bojio je kulise i scensku dekoraciju. Kad god se prisjeća toga, majčin glas pun je ponosa kao da bi i sama voljela raditi u kazalištu, umjesto za stolom u poliklinici. Ali Nina i Vjera nikad nisu bile u Boljsoj teatru. Nina je tek ove godine prvi put gledala balet, u paviljonu u Parku Gorki. I to je bila majčina ideja. Naposljetku, Nina ionako stalno skače i vrti se, radi zvijezdu i stoj na rukama — a onda je jednoga dana prošle godine, dok se igrala u dvorištu, Vjera stala na vrhove prstiju. Ne na jastučice ispod prstiju, nego na same vrškove. Naravno, i Nina je to morala pokušati. Veličanstven osjećaj ravnoteže kad se napravi nekoliko malih koraka, a ne padneš. Cijelo poslijepodne ona i Vjera hodale su na vršcima prstiju — sve dok Vjerina baka nije počela vikati da će tako uništiti cipele. Dotad se majka već vratila s posla i, umjesto da ih prekori, spomenula im je svoju ideju.

Kad je Nina rekla drugim djevojčicama u školi da će možda ići u školu za balerine, činilo se da joj nisu zavidjele. Nijedna od njih nije vidjela balet, a Nina im nije znala opisati ono što je vidjela u plesnom paviljonu. Ponekad, u noćima kad leži u krevetu i pokušava odagnati osjećaj straha — tamnu hladnoću koja puše kroz njihovu zgradu i zbog koje se lica odraslih smrknu, i koja je hladnija i mračnija što noć više pada — ona zamišlja balerine na pozornici u parku, njihove tanke i prozirne suknjice koje padaju poput vodopada, i zamišlja svoju kosu čvrsto skupljenu na vrhu glave, a oko gležnjeva svezane vrpce baletnih papučica.

Sada, s cijelom skupinom djevojčica, nju i Vjeru odvođe u veliku prostoriju gdje za vrlo dugačkim stolom sjede muškarci i žene. Na haljinu svake djevojčice pribadačom je pričvršćen komadić papira na kojemu je broj; kad prozovu njihov broj — u malim su skupinama, a brojeve izvikuje mršav muškarac stroga izgleda, koji sjedi na samom kraju stola — djevojčice moraju iskoračiti u sredinu prostorije. Drveni pod koso se spušta prema zidu na kojemu su visoka, uokvirena zrcala.

Neke su djevojčice odmah otpuštene a da nisu ni zaplesale. Ali Nina i Vjera su u skupini koju vode u jedan kut prostorije, gdje im strogi muškarac objašnjava da moraju hodati, jedna za drugom, tako da im koraci budu u skladu s glazbom. To je jedina uputa koju su dobile, a onda je, sjedeći za sjajnim klavirom, jedna žena, kose visoko

skupljene na vrhu glave, počela svirati — nešto lijepo, ali i pomalo tužno. Zveckanje tipaka klavira bilo je poput kišnih kapi. Jedna po jedna, djevojčice su krenule preko prostorije. Ali kad je došao red na Vjeru, ona nepomično stoji širom otvorenih očiju, a Nina, koja čeka iza nje, počinje se brinuti. »Hajde.« Nina zgrabi Vjerinu ruku i njih dvije krenu zajedno naprijed, sve dok Nina nije osjetila da u Vjerinim prstima popušta napetost. Kad joj je Nina pustila ruku, Vjera je nastavila hodati, s lakoćom kao da je bestjelesna, a Nina se vratila na svoje mjesto iza nje.

Sad kad su sve stigle na drugi kraj prostorije, zamolili su ih da još jednom prošetaju natrag — ovaj put s jednim velikim korakom i dva mala, i tako naizmjenice. Glazba se promijenila u neki brži i vrlo grandiozan ritam. Dok ga je slušala i kretala se u skladu s njim, Nina je osjetila kao postaje novo biće.

Kad su poslije bile vani, u zraku se osjetio miris jorgovana. I toplo sunce koje ih je grijalo kroz pamučnu tkaninu njihovih haljina. Sladoled kupljen od uličnog trgovca. Činilo se da je Vjera nakratko bila sretna zbog plesnog ispita, svjesna da je, kao i Nina, na kraju dobro izvela što se tražilo. Ali sad je neobično tiha, a majčine su misli očito negdje drugdje tako da Nina opet osjeća kako se ono polako vraća, onaj mračni noćni osjećaj — toliko različit od vidljive svjetlosti oko njih, sunčane lipanjske slobode kad su svi vani, bez kaputa i šešira. Pokušava svojom voljom udaljiti taj osjećaj, misli na baletnu školu, na muškarca koji joj je prišao na kraju i povukao joj nogu uvis, na jednu i drugu stranu, pregledao joj tabane, zatražio da ispruži nožne prste i da ih opusti te bio zadovoljan onim što je vidio. I Vjeru su, za razliku od većine drugih djevojčica, pregledali od glave do nožnih prstiju i bili zadovoljni.

Kad su prošle pokraj velikog hotela na uglu, kafić na pločniku bio je otvoren, prvi put nakon duge zime. »Gledaj!« reče Vjera i zastane. Neka je žena izlazila iz hotela, vodili su je kroz široka staklena rotirajuća vrata — jedina rotirajuća vrata u gradu, a gurala su je dva smrknuta muškarca u dugim jaknama.

Žena ne sliči nijednoj koju je Nina ikad vidjela. Na sebi ima kostim lijepo plavosive boje, na glavi blago nakošen šeširić, a na rukama kratke i čiste bijele rukavice. Rukavice u proljeće! A delikatnost te sivkastoplave nijanse... Nina poznaje samo nekoliko vrsta tkanine i sve

su iste tamnoljubičaste boje poput šljive zimi, a ljeti veselih i ružnih uzoraka. Ne postoji ništa između.

A onda Nina ugleda nešto izvanredno: žena u ušima ima dragulje. Dijamante, male ali koji ipak jako svjetlucaju. Na trenutak Nina je gotovo bez daha. Jedine naušnice koje je vidjela bile su velike, mutne perle što vise s klipse: kuglice koje su zapravo teški, stakleni komadi smeđeg ili poput mramora prošaranog zelenog kamena. I zato su je ovi sićušni dijamanti iznenadili. I u ušima su joj!

Ninina je majka pogledala ustranu dok je žena prolazila, ali Vjera je upitala: »Tko je ona?«

»Pretpostavljam neka Amerikanka.« Majka je ispružila ruku prema Nini da joj pokaže kako bi trebale krenuti. Ali majčino savršeno ovalno lice i uzak struk sigurno su se dojmili stražara — ili im je možda dosadno i žele se praviti važnima. Rukom su pokazali Nini i Vjeri da im dopuštaju jedan okret u rotirajućim vratima.

Potpuna tišina dok ih muškarci svečano prate u jednom krugu. Nina je na nekoliko trenutaka uspjela vidjeti hotelsko prostrano predvorje, blistavi pod, dugački debeo tepih i golemo zrcalo u teškom pozlaćenom okviru. Strop je nezamislivo visok, a odozgo svjetluca svjetlo lusteru. Nina prvi put vidi takve stvari, jedan potpuno novi svijet — ali vrata se polako okreću i mramorni pod, mekani tepih, zlatno zrcalo i kristalni luster već su iza nje. Taj treperavi pljusak svjetlosti. Dijamanti u ušima Amerikanke sićušni su i blistavi poput zvijezda.

Napravile su puni krug i opet su vani, a Nina pita: »Jesi li vidjela uši one gospođe?«

Majka ju je pogledala pogledom koji je govorio da treba zahvaliti vrataru.

»Hvala lijepa.« Nina i Vjera klecnule su u naklon kako su ih naučili na audiciji, s jednom nogom ispred druge i podižući malo rub suknje, a onda su se okrenule od tih fascinantnih vrata, tog ulaza u neki drugi svijet. Tek je tada Nina shvatila, snažno i jasno — mnogo dublje nego u školi Boljšoj teatra — da se dogodilo nešto izvanredno.

KAD SU SE VRATILE u svoje dvorište, stara žena koja je čistila njihovu zgradu brzo je skrenula pogled ustranu. Usta su joj naškubljenja jer žva-

če suncokretove sjemenke. Pogled joj je nemiran dok mete. Približava se jedinim drugim ljudima u dvorištu, a to je mladi bračni par koji živi u istom stanu s Ninom i njezinom majkom i bakom.

Majka joj je rekla da ostane vani i igra se, da će poslati dolje Nininu i Vjerinu baku da dođu po njih dvije. Ali Nina jednim uhom osluškuje što govori stara žena. Čuje da spominje imena Vjerinih roditelja, a onda kaže: »Oni su uvijek bili malo čudni.«

Nina je to već prije čula — ne za Vjerine roditelje nego za druge ljude iz zgrade, kojih više nema. Šaputanja na dvorištu, *malo su čudni...*

Vjera se okrenula i potrčala na drugi kraj dvorišta, gdje se pojavila njezina baka.

Stigla je i Ninina baka, a rubac je labavo svezala ispod brade. »Dodi, Nina!« Ali Nina i dalje sluša. »Kamo su otišli?« pita mladi bračni par dok čistačica baca prljavu vodu iz vjedra pokraj ulaza zgrade. Na drugom kraju dvorišta Vjerina baka odvodi Vjeru unutra, ne dopustivši joj čak ni da kaže doviđenja.

»Ninočka! Dodi!« Bakin je glas kreštav umjesto topao i blago nervozan kao obično. Stara čistačica ponavlja sama sebi: »Uvijek sam znala da nešto nije u redu s njima.« Nina podigne pogled uvis, pokraj iskrivljenih malih balkona, prema prozoru sobe u kojoj živi Vjerina obitelj. Blijedi cvjetovi slaka drhte na povjetarcu. Nina se okrene i potrči ravno baki u naručje, da se privine uz njezine grudi i osjeti toplinu njezina tijela.

KAD JE DJEVOJKA iz Belleri otišla, nebo je bilo crno i salon je bio u polumraku. U svojim invalidskim kolicima Nina se kretala po sobi i palila svjetiljke, čije je slabo svjetlo boje šafrana obasjavalo njih same i malošto drugo. Umjesto da osjeti olakšanje što se pobrinula za sređivanje stvari, osjetila je isti umor, istu tjeskobu koji su joj se javljali već dva tjedna.

Odvezla se kolicima do radnog stola. S ključićem koji je čuvala u džepu, otvorila je gornju ladicu. Otkad je prije četrnaest dana došla pismo nije ga ponovo čitala. Tada ga je preletjela samo jedanput. Uvijek je bila sklona donošenju naglih odluka; to joj je bilo u krvi. Ali sad je polako rastvorila natipkanu stranicu, nastojeći da ne gleda u priloženu fotografiju.

Nakon mnogo razmišljanja šaljem vam ovo pismo i fotografiju. Možda ste već prepoznali moje ime iz adrese na poledini omotnice, možda se čak sjećate i prvog pisma koje sam vam poslao, nakon našeg kratkog susreta prije tri desetljeća, onda kad...

Čuo se škljocaj brave na teškim ulaznim vratima i zvuk njihova otvaranja. »Hej, zdravo!« dopre do nje Cynthijin glas. Cynthia je bila mršava žena s Kariba, koja je dolazila svake večeri skuhati Nini obrok i postavljati joj neugodna pitanja o tjelesnim funkcijama; danju je radila kao medicinska sestra u bolnici Mass General. Nina je vratila pismo i fotografiju u omotnicu dok ju je Cynthia dozivala glasom u kojem se još čuo arogantan naglasak njezine domovine: »Gdje ste, dušice?« Često je Ninu zvala »dušice«. Nina je pretpostavljala da je to neka njezina privatna šala.

»Tu sam, Cynthia. Dobro sam.« Nina je vratila omotnicu u ladicu. Kad pomisli da je nekad sama obavljala stvari za sebe, bez ičije pomoći, bez brižne pomoći drugih ljudi... Cynthia joj je već godinu dana prijeko potrebna, posljednja je osoba koju Nina viđa svake večeri nakon što joj pomogne da iz invalidskih kolica uđe u kadu i poslije opet izađe. Cynthia je bila neke neodređene srednje dobi i imala je dečka koji se zvao Billy, a čiji su raspored i dostupnost izravno utjecali na to kakve će obroke pripremati. Onih večeri kad se trebala sastati s njim Cynthia ne bi u pripremi jela koristila luk, češnjak, brokoli ni prokulice, kako joj miris tih namirnica ne bi ostao u kosi. U drugim danima nije imala ništa protiv nijedne vrste povrća.

Nina je čula kako Cynthia vješa kaput i nosi u kuhinju vrećicu s namirnicama. Situacija je zaista bila strašna. Naročito za nekoga kao što je Nina, koja je nekoć bila tako jaka, a ni sad još nije tako stara. Čini se da u današnje vrijeme osamdesetgodišnjaci putuju po svijetu, idu na krstarenja ili na organizirane ture hodanja. Ali Ninino nekoć savitljivo tijelo sad je sablasno ukočeno i ne dopušta joj takvu razonodu. Danas popodne čak se i ta djevojka iz aukcijske kuće nije mogla suzdržati nego je u jednom trenutku rekla: »Sigurno vam nedostaje plesanje«, dok je pogledavala Ninine natečene zglobove na prstima ruku. Zapravo je izgledala kao da je užasava pogled na zlu kob starih ljudi.

»Doista mi nedostaje«, rekla je Nina. »Svakoga dana. Nedostaje mi onaj osjećaj koji čovjek ima dok pleše.«

Sad ju je Cynthia ponovo zvala, prijeteci da će joj ispričati sve o svojem danu, a čuli su se i žustri koraci njezinih bijelih medicinskih cipela dok se približavala radnoj sobi. Nina je gurnula omotnicu još dublje u ladicu. Zglobovi prstiju boljeli su je dok je zaključavala bravu malim ključem. Nije se osjećala nimalo bolje nego prije, znajući da je fotografija još tamo.

GRIGORIJ SOLODIN VIDIO je oglas trećega dana nakon početka semestra. Volio je biti za radnim stolom prije osam, dok je na Odsjeku za strane jezike sve još bilo mirno, a tajnice još nisu stigle kako bi otključale glavni ured. Otprilike pola sata hodnici sa zidovima od drva — hladni jer je grijanje bilo isključeno cijelu noć — ostali bi tihi, bez topota koraka gore-dolje po uskom stubištu čije su mramorne stube u sredini izlizane poput kožnatog remena pračke. Mnogo je bolje biti tu nego kod kuće, u toj još uvijek na neki način neobičnoj tišini. Grigorij je tu mogao u miru čitati novine i pušiti cigarete, a da ga kolegica Evelyn ne kori i ne upozorava da pazi na svoja pluća ili na Carlu, tajnicu, koja je napadno nabirala nos i podsjećala ga da je kampus sada službeno »Nepušačka zona«. Onda bi u osam i trideset stigli Carla i njezin pomoćnik Dave, koji bi uključili sve fotokopirne aparate i printere i sve drugo što je zujalo.

Grigorij ispruži ruku i uzme upaljač, koji mu je bio tako malen na dlanu. Isprva ga je imao kao potporu, nešto što će ga utješiti dok je Christine bila bolesna. Sad mu je to bilo jedno od malobrojnih dnevnih zadovoljstava. Ali ipak, nije si dopustio da tu svoju naviku odnese kući jer bio je itekako svjestan što bi Christine rekla, kako bi se osjećala u vezi s tim. Uostalom, nije namjeravao još dugo pušiti (iako to traje već dvije godine). Smješten za svojim stolom, udahnuo je utješnu aromu tog prvog dima. Na sebi je imao po mjeri šivano odijelo, čisto iako malo zgužvano, a iz džepa na prsima optimistično je virio rupčić. Taj je kostim prihvatio prije dvadeset pet godina, tijekom prvog semestra kad je počeo ovdje predavati, a pokušao je pustiti i bradu i pušiti lulu — sve što bi mu pomoglo da izgleda godinu ili dvije starije. Čak i sad s pedeset na licu nema mnogo bora, kosa mu je tamna i gusta, i to tako kao da

traži da je raskuštrate. Visok je, u formi, još ima nešto od mladenačke vitkosti. Upravo ga je jučer za sveučilišne novine intervjuirao prištavi student druge godine i najozbiljnije ga pitao: »Kakav je osjećaj biti primljen u klub *Četvrt stoljeća*?« Za svojih dvadeset pet godina staža Grigorij je od prorektora dobio tešku tamnosmeđu kemijsku olovku i rukom pisanu zahvalnicu. Studentu sa stenografskim blokom i ozbiljnim pitanjem Grigorij je odgovorio, s iskricom u oku: »Užasavajuće.«

Često bi se služio tim tonom glasa (i trpkim, pokeraški bezizražajnim licem, s blagim i tajanstvenim naglaskom) kad bi komunicirao sa studentskom populacijom — ali njima se sviđjela njegova duhovitost, njegove tobožnje čangrizave šale, štoviše, činilo se kao da im se sviđa sam Grigorij. A on je volio svoje studente, ili ih barem nije mrzio, pokušao je ne pokazivati nezadovoljstvo zbog njihova ponekad šokantnog neznanja ili pomanjkanja znatizelje dok bi sjedili sa svojim kapama Red Soxa i jaknama od flisa s patentnim zatvaračem, kao da su članovi neke imućne bande. U toplijim mjesecima nosili bi japanke, koje bi izuli tijekom predavanja, kao da se odmaraju na nekom divovskom ručniku za plažu. Bio je to tek jedan od mnogih znakova da je svijet srljao u propast. U međuvremenu Grigorij je i dalje za predavanja oblačio lijepa odijela jer još nije odbacio ideju da je posao od kojega živi častan — i zato što ga je i dalje mučila briga koju je imao kao mladi asistent, dok je satima učio u samoći svoje iznajmljene sobe: da bi se jednoga dana mogao pojaviti na nastavi u papučama.

Sad je otpuhnuo dim cigarete i otvorio svoj primjerak *Globea*. Uobičajene deprimirajuće stvari — predsjednik u drugoj godini mandata namjerava krenuti u još jedan rat. Ali na stranicama posvećenim umjetnosti nailazi na naslov koji ga iznenadi: »Balerina Revskaja daje svoje dragulje na dražbu.«

Iza sebe je čuo neku buku i tiho rekao »Ha«. A onda ga je preplavio osjećaj potištenosti, kao da je ostao bez zraka.

Iako je prošlo mjesec dana, on nije izgubio nadu — ne doista, sve dosad. Vjerovao je, ili je to pokušavao, da bi se mogli nekako približiti jedno drugome.

Umjesto toga, ovo.

Pa, zašto je očekivao nešto drugo? Bilo je to zapravo ono što je namjerno izbjegavao. Dvije ga je godine izjedala ta ideja. Ali paral-

zirala ga je tuga i tek kad je nestala, otkrio je da može zamisliti novi početak. Ali nije funkcioniralo. Uvijek će postojati ta distanca. On nikada neće prići nimalo bliže.

Pokušao je čitati članak, ali shvatio je da rečenice ne dopiru do njega. Srce mu je jako tuklo kao i posljednji put kad je vidio Ninu Revskaju, prije dobrih deset godina na dobrotvornoj priredbi za Bostonski balet. Iz velikog predvorja kazališta Wang gledao ju je kako stoji na velikom mramornom stubištu i drži kratak, savršeno sročeni govor o važnosti dobročinitelja za umjetnost. Visoko je držala glavu, možda malo ukočeno, kosa joj je još bila tamna — gotovo crna — unatoč godinama, i podignuta u punđu tako čvrsto skupljenu da joj je izgledala bore. Do njega je stajala Christine, bili su iza gomile ljudi, i lagano se oslanjala na njegovu ruku dok je u drugoj držala visoku čašu za šampanjac. Činilo se da se Nina Revskaja trza od nelagode dok govori; bilo je jasno da joj svaki pokret tijela izaziva bol. Kad ju je direktor baleta polako poveo niz veličanstveno stubište i kroz predvorje, Grigorij je pomislio: Što ako? Što ako joj priđem? Ali naravno, nije se usudio. A onda ga je Christine odvela u drugom smjeru, u društvo najnovije filmske zvijezde, mladog kubanskog plesača poznatog po svojim skokovima.

Grigorij je odbacio novine na stol. Tako ga se silno želi riješiti — tako jako da se želi riješiti i svojih voljenih dragulja.

Odgurnuo je stolicu i ustao. To je pljuska u lice, eto što je. A ona me čak i ne poznaje...

Ured mu više nije bio zaštićena kukuljica. Grigorij je shvatio da korača prostorijom velikim koracima i prisilio se da stane. Onda je zgrabio kaput i rukavice te je pognuvši glavu dok je izlazio kroz vrata krenuo niz uske stube i van iz zgrade.

U KAFIĆU KAMPUSA jutarnja je smjena već bila na svojem mjestu. Iza šanka stajala je mršava djevojka crno obojene kose i posluživala kavu i golema peciva, dok je napušeni pomoćnik menadžera zadovoljno pjevao uz pjesmu na stereo-zvučniku i trebalo mu je jako dugo da zapjeni mlijeko za kavu. Nekoliko savjesnih studenata okupilo se za jednim od okruglih stolova, a u stražnjem dijelu prostorije živahno je raspravljala grupica gostujućih profesora. Grigorij je naručio doručak i promatrao prizor s osjećajem poraza.

Djevojka za šankom napadno je treptala očima dok mu je pružala veliki komad kolača s kavom. Grigorij ga je podignuo iz omota od voštanog papira i odmah se osjetio krivim; kao i njegovo pušenje, Christine ni ovo ne bi odobravalala. Mislio je na nju i što bi sve dao da je ona sada s njim.

»Grigorij!«

Zoltan Romanji sjedio je za stolom do prozora, a oko njega nalazile su se vrećice pune knjiga i papira. »Dodi, dodi!« pozove ga on i mahne rukom, a onda se pogrbi da zapiše nešto u bilježnicu i to vrlo brzo unatoč staroj drhtavoj ruci. Posljednjih godinu dana piše memoare o bijegu iz Mađarske nakon ustanka '56 i kasnijim godinama kad je bio ključna figura — iako možda malo izvan središta terena — na umjetničkoj sceni Londona.

»Zoltane, sretna Nova godina.«

»Jesi li siguran, Grigorije?«

»Zar mi se vidi na licu?«

»Izgledaš pristalo kao i uvijek — ali umorno.«

Grigorij se morao nasmijati što mu muškarac dvadeset godina stariji od njega kaže da izgleda umorno — i to muškarac delikatna zdravlja, koji je veći dio božićnih praznika proveo u bolnici oporavljajući se od nedijagnosticirane upale pluća, i koji se prethodne zime poskliznuo na ledu te po drugi put slomio rame. »Zoltane, daješ mi do znanja gdje mi je mjesto. Nemam pravo biti umoran. Jutros sam frustriran, to je sve. Ali drago mi je što te vidim. Izgledaš mnogo bolje.«

Možda je to bilo čudno, to što je Grigorijev najdraži kolega i prijatelj bio gotovo generaciju stariji od njega — ali njemu je bilo draže tako nego da je suprotno, da bude kao oni profesori koji se družu sa studentima u pivnici. Zoltanovo lice izbrazdano je dubokim borama, ispod očiju ima vrećice, ruke mu drhte, na sredini glave strši mu oblačić sijede kose... ništa od toga ne govori o tome kakav je čovjek. Zoltan je nekoć, nakratko, bio ponos i razočaranje literarne književne Europe, simbolični junak prosvijetljenog Zapada, mlad i mršav emigrant, pjesnik u posuđenoj odjeći. »Osjećam se mnogo bolje«, reče on sad. »Volim ovo doba ujutro, a ti?« Zbog neobična naglaska (s tvrdim mađarskim ritmom ublaženim pjevnim britanskim akcentom)

zvučao je poput kakva vilenjaka. »Praktički možeš osjetiti kako se Sunce diže. Dođi, sjedni tu.« Gurnuo je ustranu neke papire na stolu.

Grigorij je sjeo. »Ne mogu ostati dugo. Imam seminar u osam i trideset.«

»Ja imam u jedan.«

»Zaista?« Grigorij je pokušao sakriti nevjericu. Čuo je da se na Katedri šapuće kako je Zoltanov jedini kolegij u tom semestru otkazan jer su se javila samo dva studenta, a to je bilo nedovoljno za održavanje nastave.

»Poezija i nadrealisti«, reče Zoltan. »Imam dvojicu mladih studenata s doista zanimljivim duhom. Govorilo se da se kolegij neće otvarati, znaš, ali onda sam prošli tjedan predložio mladićima da se svejedno nastavimo sastajati i pristali su. Kome trebaju službene ocjene? Divim se njihovom entuzijazmu.«

»Znaju što je dobro za njih.« Znali su da im je to jedinstvena prilika u životu da studiraju s čovjekom koji je osobno poznao pjesnike o čijem je stvaralaštvu predavao i čije su usputne primjedbe sadržavale ne samo zlatna zrnca mudrosti nego i riječ-dvije svjetskih tračeva. Nedugo po dolasku u London Zoltanovu prvu knjigu poezije preveo je jedan popularni britanski pjesnik i nakratko je Zoltana pretvorio u europskog — pa, barem u nekim krugovima — novog *enfant terrible*. Zoltan je tada bio kicoš, sa svojim snenim kopcima i samouvjerenim osmijehom; Grigorij je vidio njegove fotografije u naknadnim prevedenim izdanjima (od kojih su sva sada rasprodana). I iako Zoltan nije bio od onih koji će se hvaliti poznanstvom sa slavnim imenima, njegovo vlastito ime često se pojavljivalo u memoarima nekolicine slikara i dramskih pisaca, kolekcionara umjetnina i koreografa, muza i zvijezda pozornica. Negdje redak, negdje cijeli odlomak, ali Zoltan je očito ostavio trag. Ako ste suptilno izazvali njegova sjećanja, čuli biste nešto o Mary Quant ili Salvadoru Daliju, uz uzdahe i iznenađujuće primjedbe (»Ah, Ringo... Imao je tako duge trepavice, znaš.«)

Problem je bio u tome što se na novim internetskim stranicama na kojima studenti ocjenjuju profesore proširila priča da su Zoltanova predavanja zahtjevna i čudna, više kao neki prolongirani razgovori, za koje se studenti moraju savršeno pripremiti. Očekivao je od njih ne samo da su već pročitali zadana djela nego da su o njima razmišljali,

analizirali ih pa čak i sanjali o njima. I tako su studenti upozoravali jedni druge da se drže dalje od Zoltanovih kolegija.

Grigorij se odupro iskušenju da pogleda što njegovi studenti pišu o njemu. U svakom slučaju, pokušao se držati dalje od interneta. Njegova najodvažnija *online* ludorija dogodila se prije četiri godine kad je prvi i posljednji put kupovao na eBayu: primjerak časopisa *Hello* iz 1959. u kojemu je bio članak o nakitu i draguljima Nine Revskaje. Četiri stranice s fotografijama naušnica, satova, ogrlica i narukvica, od čega su većina bili darovi obožavatelja, međunarodnih diplomata i samih draguljara u promotivne svrhe. Fotografija na trećoj stranici, koja je prikazivala narukvicu od jantara s pripadajućim naušnicama, potvrdila je — na svoj način — ono što je Grigorij odavno sumnjao. Čuvao je taj časopis u uredu, u gornjoj ladici ormarića za spise u kojemu je inače držao bilješke za kolegij Ruska književnost, a gurnuo ga je u fascikl s oznakom »Kratke priče 19. st.«

A sad će ti dragulji završiti na dražbi. Toliko o sudbini doka-za. Toliko o potkrepi. Grigorij je zacijelo glasno uzdahnuo jer se u Zoltanovu glasu začula zabrinutost kad je pitao: »Kako si zapravo, Grigorije?«

»Ah, dobro, molim te, ne brini se.« Uloga tužnog udovca bila je dobra na godinu-dvije, ali nakon toga postala je zamorna. Što se tiče vijesti o Nini Revskaji, nije namjeravao dodati današnje razočaranje popisu svojih nezadovoljstava. Već neko vrijeme kroz neumoljivo brbljanje Carle, Davea i njegove prijateljice Evelyn (koja ga uvijek poziva van, vodi u kina i na druge kulturne događaje) Grigoriju je postalo jasno kako se od njega očekuje da se ponaša kao i ostali muškarci koji su sami već šest, dvanaest ili osamnaest mjeseci — da si nađe drugu ženu, skraši se i da više ne bude stalno sumoran. U skladu s tim Grigorij je prije godinu dana prestao nositi na reveru ružičastu vrpcu iz bolnice. Sad kad je prošla i druga godišnjica Christinine smrti, skinuo je čak i vjenčani prsten. Zlatna burma ležala je na malom pokrivenom pladnju, pokraj nekoliko igala za kravate, koje nikada nije nosio. Bilo je vrijeme da se sredi i prestane biti dosadan. Zoltanu je još rekao: »Nemam nikakvih novih pritužbi.«

»Kome trebaju nove pritužbe, ako imaš stare?« Zoltanove su se oči smiješile, ali usta su bila namrgođena. »Čudno je to što nam ponekad priredi hirovitost univerzuma.«

»A ti?« upita Grigorij.

»Hajde, pojedj taj kolač«, reče Zoltan. »Grickaš, kao da je s nečijeg tuđeg tanjura.«

Grigorij se nasmiješio. Bila je to istina. Jednostavno popusti, predaj se.

Predaj se. Digni ruke od svega.

Grigorij je shvatio da kima glavom sam sebi, a nije mu se svidjela ni sljedeća misao koja mu se pojavila.

Ali već je bila tu. Ako ništa drugo, mogla bi dokazati... što? Da je završio s tim. Da poštuje Ninu Revskaju i da ga se ona ne treba bojati. Da se predao.

Da, znao je što treba učiniti. Osjećao se laganije, pojeo je kolač do kraja dok se Zoltan zadubio u svoje zapisivanje bilježaka. Tada je Zoltan podigao pogled, a glas mu je odjednom postao ozbiljan. »Moramo razgovarati — čim prije budeš mogao.«

Grigorij je zastao. »Oprosti, ali mislio sam da upravo to činimo.«

Zoltan ljutito odmahne glavom i šapne: »Ne *ovdje*.«

»Ah.« Grigorij se osvrne oko sebe, ali nitko ih nije slušao. Obri-
sao je mrvice kolača voštanim papirom. »Da te nazovem kod kuće?«

»Ne, ne, u četiri oka.«

Grigorij je bio zbunjen i slegnuo je ramenima. »Pa onda me obavijesti kad će to biti. Sad moram krenuti.« Ustao je i navukao rukavice dok je Zoltan bojažljivo kimao glavom. Za susjedni stol sjela su dva nova gosta, ali već su nešto mrmljali i približili se jedan drugome, odmaknuvši se malo od njih. Grigorij shvati da je to zbog Zoltana, da su ga smatrali skitnicom zbog njegovih prljavih plastičnih vrećica i hlača prepunih mrlja, iako su bile od gabardena i savršeno krojene, te zbog svilene kravate iz koje su virile mnoge potrgane niti. Pa, to je Amerika, veliki izjednačitelj — gdje se štovane pjesnike zabunom smatra beskućnicima. Grigorij reče: »U redu, Zoltane. Vidimo se.«

»Jedva čekam.« Grigorij je u Zoltanovu glasu čuo iskrenu nadu. Dok se okretao, pokušao se prisjetiti kad je on sam — doista, doista — jedva čekao nešto.

Jednom je bio mlad i pun nade. Još je u mislima vidio ruksak od čvrstog platna, koji je donio sa sobom s Princetona, onaj s dugim

tankim remenima koji mu nikada nisu dobro pristajali i s mrljom na dnu od mnogih podova, pločnika i travnjaka. Sjećao se kako mu je majica smrdjela nakon dugotrajnog puta autobusom tvrtke Greyhound i kako je bio gladan dok je prolazio avenijom. Imao je devetnaest godina, bio je visok, dugih ruku i nogu, čupave kose i ne baš čist. Sišao je na pogrešnoj stanici podzemne željeznice i zato je morao više pješaćiti nego što je planirao. Jedini gradovi koje je poznao bili su Pariz i New York, a u usporedbi s njima zgrade u četvrti Back Bay izgledale su starinski ali i otmjeno. Ali njemu je bila važna samo adresa koju si je zapisao. Bila je to zgrada s visokim vanjskim stubištem i ogradom od kovanog željeza. Velika ulazna vrata od debelog rezbarenog drva bila su poluotvorena. Grigorij je duboko udahnuo i obrisao ruke o hlače. Ali još se znojio pa je iz džepa izvukao rupčić i obrisao čelo.

U predvorju je iz ruksaka izvadio veliku žutu omotnicu i oprezno je držao, spreman vratiti je u ruksak ako nitko ne bude kod kuće. U omotnici su bili razni predmeti o kojima je počeo misliti kao o »dokazima«. Našao je interkom i potražio pravu tipku zvona. Svu svoju nadu usmjerio je na tu tipku.

Još je u udaljenim zakutcima sjećanja mogao čuti njezin glas na interkomu, sumnjičav i oprezan: »Da?«

Predstavio se na ruskom.

»Ponovite kako vam je ime?« zatražila je na ruskom. Zvučala je potpuno zbunjeno, ali ne ljutito.

»Grigorij Solodin. Moji su roditelji poznavali vaše susjede. U Moskvi.« To baš nije bilo potpuno istina, ali zvučalo je tako. »Nadao sam se da ću s vama razgovarati o nečemu važnom.« Sinula mu je sjajna ideja i dodao je: »Nakratko.«

»Molim vas, pričekajte«, reče ona odlučno.

Čeka je da dođe... gleda kroz staklo, a srce mu jako tuče dok promatra dizalo, čeka da se otvore uska vrata i da se ona pojavi na njima. Ali pojavila se iz ugla sišavši stubama. Taj izduženi vrat, duge tanke ruke, i evo je, korača kao da lebdi. Pogledala ga je kroz staklo, pristojno znatiželjna, a lice joj je savršeni oval, dok je tamna crna kosa jako stegnuta na potiljku. Te neskladne šake, već stare iako ona još nije stara, guraju vrata te ih samo mrvicu otvaraju. Zglobovi na prstima već su joj natečeni.

»Dakle, tko ste vi zapravo?« pita ona na ruskom. Čini se da joj se u kutovima usana skriva mali osmijeh, možda zato što on izgleda mladoliko i šeptljivo.

Tu se Grigorij uvijek prisili da stane, da spriječi daljnje prisjećanje. Mora. Jer ostatak nije dobar.